

Te Pae Tata I Na ituvatuva taumada ni Veiqaravi ni Tabana ni Bula e Niusiladi 2022

Te Pae Tata | Na ituvatuva taumada ni veiqaravi ni Tabana ni Bula e Niusiladi ena 2022 e dua na ivola tukutuku vakamatanitu e vakaraitaka na ituvatuva ni veiqaravi ena imatai ni rua na yabaki ni Te Whatu Ora - Tabana ni Bula e Niusiladi vata kei na Te Aka Whai Ora - Tabana ni Bula ni Māori ena kena veisautaki na ivakarau ni veiqaravi ni bula e Aotearoa Niusiladi.

Te Pae Tata e vakamacalataka na imatai ni vei ikalawa ni veika duidui e da cakava me tara kina na yavu ni veiqaravi tudei sau rawarawa ka veivakaduavatataki ena veiqaravi ni bula me ra qaravi kina vakavinaka na lewenivanua taucoko e Aotearoa kei na vei itikotiko.

Ena loma ni rua na yabaki mai oqo keitou na vakanamata vakatabakidua ena veitikina oqo:

- Pae ora – Bula kei na tiko vinaka ena noda vei itikotiko
- Kahu Taurima – Na vakasucu kei na tekivu ni vica na yabaki
- Mate pukupuku – Ko ira e ra bula vata kei na kenisa
- Māuiuitanga taumaha – Ko ira e ra bula vata kei na ituvaki ni bula ena loma ni dua na gauna balavu
- Oranga hinengaro – Ko ira e ra bula vata kei na lomaocaoca ni vakasama, tauvimate kei na bobula ena so na ka
- Qaravi vakatautauvata na bula – Vakaraotaka na pae ora e vinaka cake vei ira na Māori, kai Pasifika kei na Tāngata whaikaha | Vakaleqai na ituvaki ni yagodra.

PAE ORA | BULA KEI NA TIKO VINAKA E NA NODA VEI ITIKOTIKO

Era na bula vinaka cake na lewenivanua kevaka e ra vakila ni ra okati ena itikotiko e sega ni dua e vakuai kina ena nodra rawata na veivakavaletaki ka taqomaki vinaka ka ra vakayagataka na kakana bulabula kei na veitokoni.

Na vakavinakataki cake ni nodra tiko vinaka na lewenivanua era na okati kina na iwi, hapū, vei itikotiko, matanitu ni vanua o tiko kina, tabana ni bula, veiqaravi raraba kei ira na veitaba ni veiqaravi tale e so kei na isoqosoqo.

Ena gauna ni COVID-19 e mai vakadinadinataki kina ni tiko na kaukauwa kei na rawaka vei ira na lewenivanua me ra vakavinakataka kina na bula kei na itatarovi taumada ni mate. Ena loma ni rua na yabaki mai oqo keitou na tara cake ena dela ni veika e sa rawa oqo na kena va-kuri na tataqomaki kei na tu vakarau me tokoni kina na tiko vinaka.

iNaki me rawa

- Ena cakacaka na tabana ni bula ena veika e gadrevi, na veika e ra gumatua kina kei na veika e ra gadreva na lewenivanua kei na whanau me torocake kina na ivakatagedegede ni veika e rawa vei ira taucoko.
- Era na tokoni na lewenivanua kei na whānau me ra vakatulewataka na nodra tiko vinaka ka cakacaka kei ira na nodra lewenivanua.
- Era na okati taucoko na lewenivanua ena veiqaravi ni bula taumada e veiganiti ka rawa ni ra sauma.
- Ena kaukauwa cake na domodra na lewenivanua ena veika me baleta na veiqaravi ni tabana ni bula ni ra cakacaka vata kei ira na iwi kei na veitabana tale e so.

KAHU TAURIMA | NA VAKASUCU KEI NA TEKIVU NI VICA NA YABAKI

E vakatora na yavu ni nodra bula taucoko mai muri na gone na imatai ni 2,000 na siga ni nodra bula. Oqo e dua na gauna bibi ka tara na nodra bula taucoko kei na nodra tiko vinaka.

Ena loma ni rua na yabaki ka tarava, e na qarava na porokaramu ni Kahu Taurima ena vakavinakataka na veiqaravi kei na veitokoni vei ira na gone dramidrami, gone lalai kei na nodra whānau.

iNaki me rawa

- Vakasucu kei na veitaba yabaki taumada ni veiqaravi ni bula, vua e dua na gone mai na imatai ni 2,000 na siga mai na nona kunekunetaki ki na yabaki lima me ra kauwaitaki ka vakacurumi ena ivalavala ni veiqaravi e veiganiti vei ira kece na whānau.
- Ena vakarawarawataka na veiqaravi me tekivu mai na vakasucu ki na vei taba yabaki taumada ni veiqaravi vei ira na Te Ao Māori, whānau, kei na Pasifika.
- Ena rawarawa ka vinaka na veiqaravi vei na tina era tauvimate ni vakasama ka dola na sala ni tiko vinaka kei na veiqaravi okati kina na veiqaravi va-kena dau ena gauna ni rarawa kei na mate ni vakasama.
- Ena vakarautaki na veitokoni e taucoko vei ira na wāhine hapū ena nodra bukete kei na vakasucu okati kina na kena vakasaqarai na sala uasivi ni veiqaravi kei na itatarovi me vakarautaki.

MATE PUKUPUKU | KO IRA E TAUVI IRA NA KENISA

Ena veiyabaki taucoko e dau 23,000 e ra tauvi kenisa kei na 10,000 e ra mate kina. Era sa tu na sala me vakavinakataka cake kina na tatarovi kei ira e ra vakabulai vakabibi vei ira na Māori kei na kai Pasifika.

Era gadreva na tauvi kenisa kei na nodra whānau na ivakarau ni veiqaravi e ganiti ira, e taucoko ka cecere na kena ivakatagedegede. Ena loma ni rua na yabaki mai oqo, keitou na vakanamata vakatabakidua ena ivakarau ni veiqaravi dodonu ka savasava ka cecere na kena ivakatagedegede ni veiqaravi ena mate na kenisa, me tekivu mai na kena tarovi ki na veiqaravi dola raraba vei ira e sa na sega ni rawa ni mamada rawa na kedra mate.

iNaki me rawa

- Ena dola raraba na ivakarau ni veiqaravi e cecere na kena ivakatagedegede me baleta na kenisa veitalia na vanua cava e ra tiko kina. Oqo e ra okati kina na veiqaravi ni itatarovi ni kenisa, na ivakarau cecere ni kena dikevi kei na kena rawa na veiqaravi cecere ena kena gauna taudonu.
- Ena savasava ka dodonu na veiqaravi ni kenisa ena kena vei ivakatagedegede taucoko, mai na kena tarovi kei na nodra qaravi ko ira e sa na sega ni oti rawa na kedra mate na nodra qaravi ko ira e ra sa vakarau mate kei ira e ra bula mai kina.
- E levu na veiqaravi ni lewenivanua vei ira na Māori kei na Pasifika e ra vakarautaka na veivuke me vukea na nodra vakaitavi na Māori kei na Pasifika ena kena dikevi na kenisa ni sucu, kato ni gone kei na sala ni valelailai.
- Eso tale na veiqaravi vei ira na tauvi kenisa ena voleka sara ki na nodra vale, ia e tiko e cake na ivakatagedegede ni veiqaravi tudei.

MĀUIUITANGA TAUMAHA | KO IRA ERA BULA VATA KEI NA DUA NA ITUVAKI NI BULA ENA DUA NA GAUNA BALAVU

E rauta ni dua mai na va na lewe iNiusiladi e ra bula vata kei na dua na ituvaki ni bula ka tauvi ira talega na veitaba tamata ena dua tiko ga na whanau – me vaka na mate ni suka, mate ni uto, mate e dua na yasana, ceguoca kei na vuce ni yava.

Na sala uasivi duadua me qarava kina na ituvaki vaka oqo me da tokoni ira na lewenivanua kei na nodra whānau me ra bulabula vinaka ka vakalailaitaka na icolacola ni tauvimate. Te Pae Tata e vakaraitaka na inaki e gadrevi me rawa kei na cakacaka ena qaravi ena loma ni rua na yabaki mai oqo.

iNaki me rawa

- Na veiqaravi ni tabana ni bula kei ira tale e so e ra na cakacaka vata kei na whānau me vakavinakataka cake na veiqaravi ni bula kei na tiko vinaka vei ira na lewenivanua me rawa ni vakalailaitaka na iwiliwili ni siga ni curu e valenibula.
- Ena vakarautaki na veiqaravi ni mate ni suka, mate ni uto, icegu, mate e dua na yasana kei na vuce ni yava e rawa ni ra qaravi kina na lewenivanua me sala vata kei na ivakarau ni veiqaravi raraba.
- O ira na kenadau era na cakacaka vata kei ira na taba ni veivuke taumada kei na tabana ni veiqaravi ena itikotiko mera vakadeitaka ni sa soli na veiqaravi era na gadreva na whānau kei ira na lewenivanua.

ORANGA HINENGARO | O IRA E TAUVI IRA NA MATE NI VAKASAMA, TAUVIMATE KEI NA BOBULA ENA SO NA ITOVO

Sivia e 50 na pasede ni kai Niusiladi era na vakila na oca ni vakasama kei na bobula ena dua na itovo ena dua na gauna ni nodra bula ka rawa ni vakaleqa na ivakarau ni nodra taqomaki ira kei na nodra whānau.

Sa levu sara tu na ka e rawa ni da cakava me da tokona kina na tiko bulabula ni vakasama kei na tiko vinaka vei ira na kai Niusiladi.

Ena loma ni rua na yabaki mai oqo, eda na tomana tiko ga kina na veisau ni vakarau ni tiko bulabula ni vakasama ka vakamura na itukutuku ni He Ara Oranga, oka kina na kena vakayacori ka vakarabailevutaki na veiqaravi e cecere sara era sota kaya na nuiqawaqawa, tauvimate kei na bobula ena so na itovo.

iNaki me rawa

- Ena vakalevutaki ka vakarabailevutaki na veiqaravi me baleta na tauvimate ni vakasama kei na veiqaravi me baleta na bobula ena so na itovo vei ira na itabagone, vakasalewalewa se viavia tagane, Māori kei na Pasifika.
- Ena tuvanaki ka vakarabailevutaki na veiqaravi ni tauvi mate ni vakasama ni Te Ao Māori me vinaka cake kina na nodra veiqaravi ka vinaka cake kei na digidigi ni veiqaravi.
- Ena vakanamata me vinaka cake na ivakarau ni veiqaravi me baleta na mate ni vakasama vei ira na Pasifika kei na Tāngata whaikaha | O ira e vakaleqai na ituvaki ni yagodra ka vakadeitaka ni yaga vei ira na veiqaravi.
- Ena tosocake na nodra veiqaravi ni veitokoni me baleti ira e bibi na nodra tauvi mate ni vakasama me rawa nira bula vinaka ena loma ni itikotiko ka levea na curu e valenibula.

TABANA NI BULA VEI IRA NA MĀORI

E da sa tara cake tiko e dua na ivakarau ni veiqaravi ni bula e sala vata kei na veiyalayalati na Te Tiriti o Waitangi me kena yavu, wasei ni vakatulewa kei na ivurevure eso me laveta cake kina na veiqaravi taucoko ni bula vei ira na Māori me veiganiti ka savasava na kena vakatulewa.

Na cakacaka e cakava na Te Whatu Ora me vakavinakataka cake na veiqaravi ni bula vei ira na Māori me veisotari kei na veika e namaki ni vakatorocaketaki ni veiqaravi ni bula vei ira na Maori e noda itavi taucoko. Na Te Aka Whai Ora ena vakadeitaka ni noda ivakarau e vakanamata ki na Te Ao Māori.

iNaki me rawa

- Vakavinakataka cake na ivakarau ni veiqaravi dodonu ka savasava vei ira na Māori kei na kena vakavinakataki na pae ora vei ira na Māori.
- Vakadeitaki ni yavu ni lewa ni cakacaka e ra vakayavutaki ena tatarovi kei na tiko vinaka. Dei na ivakarau ni itatarovi kei na bula ni lewenivanua me rawa kina na ivakarau dodonu ka savasava ena ivakarau raraba ena kena vakatorocaketaki na ituvaki ni bula vei ira na Māori.
- Era na vakanamata na veiqaravi taucoko ena duavata ni whānau me vakarautaka na veimaroro, sala vata kei na ivalavala vakavanua rabailevu ka sega ni vakuai kina e dua.
- Na veiqaravi taumada ena veigauna mai muri era na rawata ka veiganiti vei ira na Māori ka na rawarawa na kena isau.
- Ena vakalevutaki na kedra iwiliwili na Māori era curu ena veiqaravi ni bula, ka vakadeitaki ni sega na leqa ena isoqosoqo ka vaqaqacotaka na veikilai ēna veivanua ni cakacaka.

VEIQARAVI NI BULA NI PASIFIKA

Keitou kila ni sega ni veiganiti eso na ivakarau ni veiqaravi ni bula vei ira na Pasifika, aiga, ngutuare tangata, famili, kāinga, magafaoa, kaiga, vuvale kei na kaaiga (vei vuvale) kei na lewenivanua.

Ena loma ni rua na yabaki mai oqo, eda sa na tekivutaka kina e dua na porokaramu me na veitokoni vei ira na veivuvale ni Pasifika kei na lewenivanua e Niusiladi me ra tiko vinaka kina ka me rawa talega kina vei ira na Pasifika me ra na qaravi ena ivakarau ni veiqaravi e ra gadreva kei na gauna e ra vinakata kina.

iNaki me rawa

- Keitou na tara ka vaqaqacotaka na yavu ni veiqaravi ni Bula ni Pasifika ka vakadeitaka na domo ni Pasifika ena vakatulewa ena veiqaravi ni bula raraba.
- Keitou na tauyavutaka e dua na ivakarau tudei ka tokona na itukutuku ni bula ni Pasifika dikevi ni bula kei na nanuma ni lewenivanua me baleta na kena qaravi na veika e vakabibitaki ena qaravi ni bula ni Pasifika.
- Tokoni me kaukauwa na veivakatorocaketaki ni veiqaravi ni Pasifika kei na veiqaravi ni bula e ra taukena na lewenivanua me qaravi ira vakavoleka ka vakaibalebale vei ira na lewenivanua.
- Keitou na tokona me tubu ka kaukauwa na mata cakacaka ni veiqaravi ni bula ni Pasifika.

TĀNGATA WHAIKAHA | VAKALEQAI NA ITUVAKI NI YAGO

Tāngata whaikaha | E rauta ni dua na ikava ni lewenivanua e Aotearoa Niusiladi e vakaleqai tu na ituvaki ni yagodra. Era tiko ena veitaba yabaki taucoko, vei mata tamata kei na ilawalawa vakavanua, yalewa kei na tagane, veiyacovi, veivanua, ivakatagedegede ni bula vakailavo ka vaka kina na vei whānau kei na itikotiko raraba.

Na veiqaravi ni bula e dodonu me nona itavi me vakarautaka na veiqaravi ni bula e veiganiti ka rawarawa ni ra lako kina na Tāngata whaikaha | o ira e Vakaleqai na ituvaki ni yagodra.

iNaki me rawa

- Ena rawarawa na kena raici na veiqaravi taucoko ni bula, sega ni dua e vakuai kina, dodonu kei na savasava vei ira na Tāngata whaikaha | o ira e vakaleqai na ituvaki ni yagodra.
- Veiqaravi raraba e sega ni dua e vakuai kina ka vaka kina na ivakarau ni veiqaravi vei ira na Tāngata whaikaha | ko ira e vakaleqai na ituvaki ni yagodra vaka kina vei ira na lewenivanua e ra gadreva.
- Keitou sa vakadeitaka ni na vakayacori na veisau ni veiqaravi me vakilai ena kena soli vei ira na lewenivanua, whānau kei na veiqaravi ni bula ena vei itikotiko.
- Tāngata whaikaha | Era na tokoni me ra liutaka na veivosaki o ira e vakaleqai na ituvaki ni yagodra ena ivakarau ni veivakatorocaketaki, lalawa, tuvatuva kei na vakarautaki ni veiqaravi ni bula.